

Filosoof op snijvlak van ethiek en techniek

Winnaar World Technology Award geeft met belangwekkend innovatief werk 'de 21ste eeuw vorm'

Christine Lucassen
Amsterdam

Jeroen van den Hoven, hoogleraar ethiek en techniek aan de TU Delft, trekt aan de bel. De informatiemaatschappij kampt met een onderschat probleem, waarschuwt hij. 'We besteden steeds meer taken uit aan technische systemen — kijk naar toepassingen van intelligente software, autonome agenten en robots in de zorg, productie, auto's, vliegtuigen, financiële systemen... We vertrouwen steeds meer op systemen. Maar we hebben nog onvoldoende nagedacht over de consequenties.'

Vorige maand kreeg Van den Hoven (51) in New York de World Technology Award, in de categorie ethiek. Het World Technology Network reikt de prijs uit aan de mensen die volgens hen 'voor de lange termijn het meest belangwekkende innovatieve werk verrichten en daarmee de 21ste eeuw vormgeven'. Doet hij dat daadwerkelijk? 'Het is een hele mond vol, maar ik kan wel begrijpen waarom de jury mij heeft gekozen', zegt Van den Hoven na enig aarzelen.

Om daar snel aan toe te voegen dat hij de prijs vooral ook opvat als waardering voor een idee en niet zozeer voor een persoon. Van den Hoven, wetenschappelijk direc-

Proefschrift Slaaf van systemen

Jeroen van den Hoven stelde in 'Information Technology and Moral Philosophy' onder meer onze kennisafhankelijkheid van systemen aan de kaak. Die is volgens hem zo groot dat mensen in feite **slaaf zijn** van systemen die bedoeld zijn om hen te helpen. Vaak is niet helder waar de verantwoordelijkheid ligt als er iets misgaat, stelt hij. Ook gaat hij in op thema's als privacy, zelfbeschikking en gelijkheid.

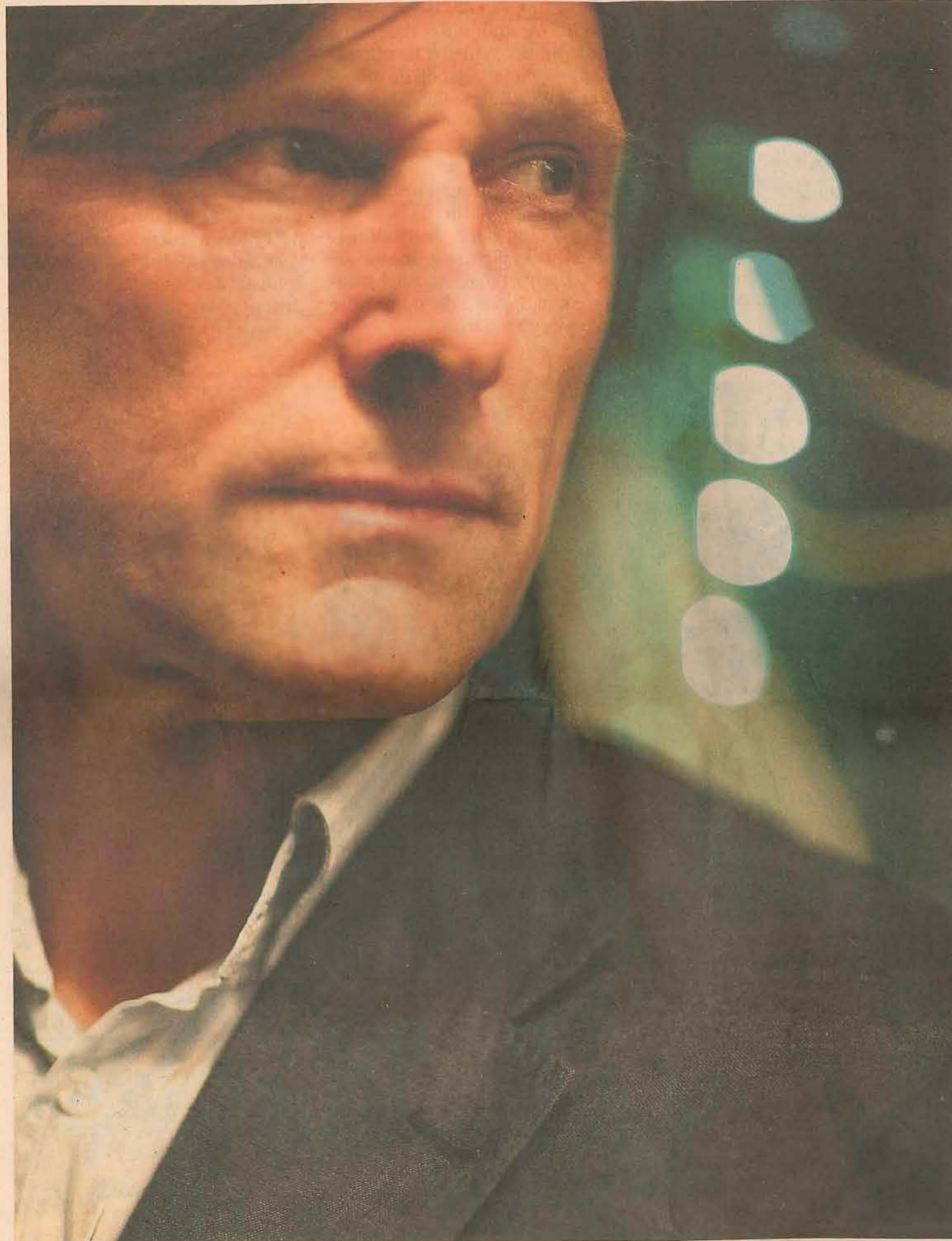
teur van het Ethiek Centrum van 's lands drie technische universiteiten 3TU, noemt zich een 'enthousiaste verdediger' van het idee dat de ethiek zich opnieuw moet uitvinden om klaar te zijn voor de problemen van de 21ste eeuw.

Sinds hij cum laude afstudeerde in de filosofie, richt Van den Hoven zich op problemen op het snijvlak van techniek en ethiek. Hij hekelt de traditionele benadering van ethische discussies. 'Als het misgaat met bijvoorbeeld het elektronisch patiëntendossier, dan is het makkelijk om een blik ethici open te trekken die in Nova komen vertellen wie het fout heeft gedaan.'

Anticiperen in plaats van reageren en beschuldigen, dáár gaat het volgens hem om bij deze complexe technologische projecten. 'We moeten proactief zijn en in een vroeg stadium met ingenieurs samenwerken, wanneer er nog vrijheidsgraden in het ontwerp zijn.' Op deze manier kunnen ethische overwegingen zoals privacy en accountability mee worden genomen in de functionele eisen van het ontwerp. Dat geldt ook buiten de IT-sector, zegt Van den Hoven.

Als voorbeeld noemt hij de keuzes die een dokter in een operatiekamer heeft. 'De dokter kan A of B doen, maar we vergeten dat de O.K. zo gemaakt is dat hij alleen uit A en B kan kiezen. Een optie C is niet voorzien. Wij — opdrachtgevers, ingenieurs, de politiek — geven een werkomgeving eigenschappen mee waar mensen vervolgens mee opgezadeld zitten en die hun handelingsruimte beperkt.' Met de (onder)handelingsruimte worden ook de verantwoordelijkheden of juist de onmogelijkheden tot het nemen van verantwoordelijkheid bepaald.

Filosofie boeit Van den Hoven al sinds zijn jonge jaren. Op de middelbare school voorzag zijn docent oude talen, ook lector filosofie en esthetica aan de UvA, hem van extra leesvoer. 'In de pauze besprak ik Kierkegaard en Kant met hem.'

Jeroen van den Hoven: 'De mensen zullen zeggen: "It's ethics, stupid".'

Foto: Mirjam van der Hoek

Toen Van den Hoven in dienst moest, schreef en verdedigde hij een filosofisch essay. 'Over het feit dat je, als je weet dat je geneigd bent om over dingen na te denken, niet moet toetreden tot een organisatie waar van je wordt verwacht dat je dat soms niet moet doen. Als de commandant zegt: "schiet!", dan moet je schieten en niet eerst nadenken of dat wel verstandig is.' Het leverde hem een vervangende dienstplicht op bij de Internationale school voor Wijsbegeerte.

Na zijn afstuderen, op de receptie van Spinoza in de 17de eeuw, zocht Van den Hoven een toepassingsgebied voor zijn promotieonderzoek in de theoretische ethiek. 'In de VS zag ik de opkomst van computer ethics. Het delegeren van verantwoordelijkheid aan systemen, privacyvraagstukken, de veranderende verhouding tussen overheid en de burger, gelijke toegang tot informatie... Daar lagen volgens mij belangrijke problemen in het verschiet.'

Sinds hij in 1995 promoveerde op 'Information Technology and Moral Philosophy' (zie kader) bestudeert Van den Hoven de gevaren en mogelijkheden van de digitale samenleving. Hij werkt nu aan een ethische analyse van wat er mis kan gaan op het web en waarom internet de verspreiding van uitwassen vergroot. Zijn boek *Evil Online* verschijnt medio 2010.

Zelf is hij terughoudend met internet; hij twittert niet en heeft zijn kinderen van 16 en 18 geleerd voorzichtig te zijn op internet. 'Niet van alles op Hyves en Facebook zetten. Het internet vergeet niet. Dat gaat de generatie die straks gaat solliciteren nog merken.'

Geleidelijk komt er meer aandacht voor zijn vakgebied, denkt Van den Hoven: 'Er is lang gezegd: "It's the economy, stupid." Ik denk dat het wordt: "It's ethics, stupid." En dan gaat het er niet zozeer om wat Jantje of Pietje heeft misdaan, maar om de ethiek van onze sociale en technische systemen.'